

Una premsa valencianista amb història, malgrat tot

En condicions precàries, amb problemes per finançar-se, resistint la pressió de la dictadura o dels governs de la dreta, navegant en un mar d'incomprensió social o tractant de sobreviure en una societat àgrafa i hostil. A pesar de tots els embats, el món del valencianisme, en un sentit ampli, ha generat al llarg del temps un bon grapat de publicacions que han mantingut viva la flama. El periodista Francesc Martínez Sanchis recupera aquesta història col·lectiva en un llibre.

Reportatge de Xavier Aliaga

El volum *Prensa valencianista. Repressió, resistència cultural i represa democràtica (1958-1987)*, publicat pel professor i periodista Francesc Martínez Sanchis en el segell Aldea Global (la col·lecció editada conjuntament per la Universitat Autònoma de Barcelona, la Universitat Jaume I, la Universitat Pompeu Fabra i la Universitat de València) és el relat d'una tossuderia majúscula, la d'una sèrie d'intel·lectuals, periodistes o editors que, en unes condicions socials i polítiques molt hostils donaren eixida a un bon grapat de publicacions en català, amb continguts mixtes o amb temàtiques d'orientació nacional. En total –pel que fa al període estudiat per Martínez– 126 publicacions de tot caire, 14 editades durant la fosca nit del franquisme i 112 en democràcia. Revistes i periòdics que, molt majoritàriament, de manera quasi aclaparadora, assumiren les unitaristes Normes de Castelló del 1932.

La premsa en català al País Valencià té uns inicis bastants pregons, a la segona dècada del segle XIX. Publicacions satíriques que apareixen com un subgènere informatiu, amb *Saro Perrenque i el Doctor Cudol* (1813), com a exemple seminal, precedent de la més anomenada *El Mole* (1837),

periòdic humorístic republicà i neoforalista. El suecà Josep Bernat i Baldoví donarà continuïtat al gènere en les dècades següents. I durant la Restauració, “pràcticament cada any apareixerà una nova capçalera satírica al País Valencià”, adverteix l'autor del volum. Periòdics que tingueren “una vida curta per l'acció repressora de la justícia”. La història es repetirà més endavant.

La constància d'algunes persones aconseguí que s'arribara a la II República amb capçaleres actives com *L'Agüelo Cuc*, *El Micalet*, *La Barraca* o la resistent revista fallera *Pensat i fet* (que ha sobreviscut en diferents etapes), llavors “d'una incipient recuperació lingüística”. En aquest primer terç del segle hi ha, de fet, una eclosió de capçaleres de diferents camps d'interessos, del món de les falles al valencianisme polític. Allò cridaner per als profans és que algunes d'aquestes capçaleres tingueren un èxit rotund: *Pensat i fet* arribà a tenir tiratges de 60.000 i 90.000 exemplars. I l'any 1933 el setmanari *La Traca* arribà a tirar 500.000 exemplars, una autèntica barbaritat producte del seu format tabloide amb humor gràfic i “la combinació satírica d'erotisme, anticlericalisme i antimonarquisme”, explica Martínez. Un petit miracle obra de l'editor Vicent Miguel Carceller, exemple gairebé únic d'editor de masses en la nostra llengua.

En el tombant de la dècada del 1930 també apareixen publicacions de caire cultural, com ara *Taula de les lletres valencianes* (1927-1930), *Acció Valenciana* (1930-1931), *El Camí* (1932-1934) o el mensual *La República de les Lletres* (1934-1936). Publicacions que adopten les Normes de Castelló amb l'única excepció de *Els Vers Valencià* (1934), dirigida per Josep Maria Bayarri.

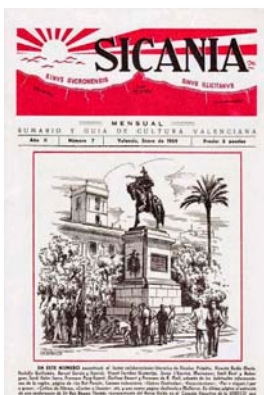
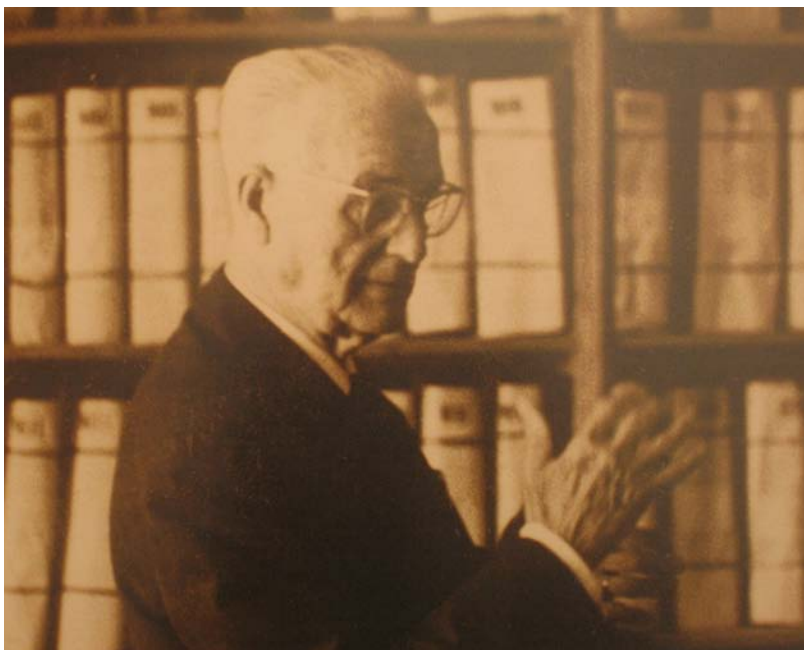
Experiències, totes elles, interessants i importants pel que tenen de precursors. Però també es pot considerar precursora, en un sentit negatiu, una altra iniciativa, la de *L'Hora*, l'únic diari d'informació general escrit en català que hi ha hagut en el País Valencià al llarg de la seua his-

tòria. Si no els sona de res és perquè tan sols va treure el cap tres dies del mes de juny del 1936. El fracàs es pot explicar per l'escassa consciència nacional-cultural de la societat valenciana i l'absència d'una classe dirigent amb recursos econòmics per promocionar un mitjà que poguera competir amb la premsa en castellà.

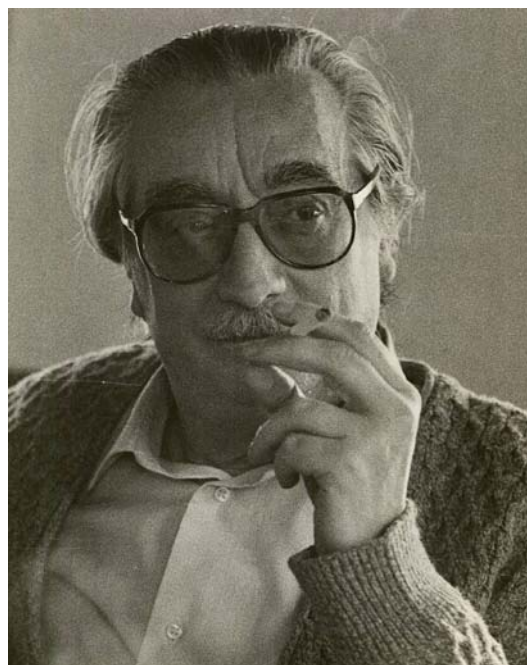
La bota sobre el coll

Totes aquelles bases posades en l'inici de segle expliquen fruits posteriors, però els anys de dictadura també il·lustren moltes de les dificultats i limitacions posteriors: figures com el director de *La Traca*, Vicent Miguel Carceller, o el periodista Isidro Escandell, entre d'altres, foren afusellats o moriren a la presó. A l'exili, el valencianisme republicà tractà de sostenir revistes i iniciatives culturals aïllades, però a l'interior la situació era "un desert cultural i polític". El règim tolerà pel seu conservadorisme cercles com Lo Rat Penat o el Centre de Cultura Valenciana, però el català estava restringit a usos familiars i folklòrics. En la dècada del 1950 les coses anaren canviant gradualment: apareix l'editorial Torre (1934), revistes com *Sicània* (1958-1959), assoliment del tàndem Nicolau Primitiu i el periodista Vicent Badia, que continuarà la tasca amb *València Cultural* (1960-1964). Però, per sobre de tot, es produeix la irrupció d'un personatge cabdal, Joan Fuster, motor a través de llibres com *El País Valencià* i *Nosaltres els valencians*, ambdós del 1962, d'un més que substancial canvi de paradigma. Un nou nacionalisme que té els seus orígens en el moviment valencianista anterior a la Guerra Civil però que afegeix una visió política al marc relacional entre els territoris de parla catalana, una superació dels llaços culturals i lingüístics de Primitiu i Badia.

Fuster i els contactes amb Catalunya, amb l'entorn cultural i polític de la revista *Serra d'Or*, generen un planter d'intel·lectuals que serà clau en els esdeveniments posteriors. Fet i fet, la revista *Gorg* (1969-1972), fundada per Joan Senent Anaya, una persona convençuda que la cultura podia ser un instrument de canvi social, serà una publicació que connectarà el lector amb la cultura catalana i europea. Una línia editorial, el "marcado carácter valencianista, más bien catalanista" com reflectien els informes dels censors, que no resultava gens còmoda per al franquista Ministerio de Información y Turismo (MIT), que tancà la revista el 1972. El que més irritava els dirigents franquistes, de fet, era "tot allò que feia referència a la recuperació dels elements identitaris del poble valencià en l'àmbit comú de la cultura catalana". *Gorg* no continuà publicant, malgrat que Senent plantà cara, però generà entre els seus col·laboradors un planter importantíssim de líders socials i culturals que mantindran viva aquella flama.

El 1958 Nicolau Primitiu (foto de dalt) i Vicent Badia funden la revista *Sicània*. I Joan Fuster (al costat) amb els seus llibres *El País Valencià* i *Nosaltres, els valencians* propicia un canvi de paradigma en afegir una visió política al marc relacional dels territoris de parla catalana.

Activisme en temps difícils

L'any 1975 morí el dictador Francisco Franco, al seu llit. Deixant algunes coses lligades i ben lligades, almenys pel que fa al País Valencià. L'anomenada Transició no fou bufar i fer ampolles per a la premsa valencianista. Eren els temps de la Batalla de València, de les bombes i d'una agressiva pressió per part de la premsa en castellà, de *Las Provincias* i de *Levante* durant la direcció de José Barberà. Anys que també passaren factura, durant l'etapa de Govern socialista i durant la llarga hegemonia popular. Tot i això, Francesc →

PRATS I CAMPS

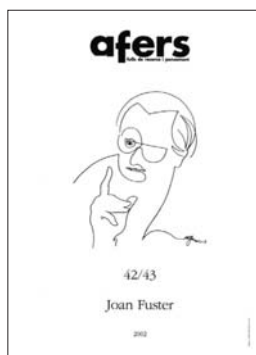
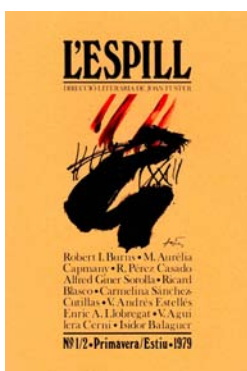
SIGNATURES. D'esquerra a dreta i de dalt a baix: Gustau Muñoz, Doro Balaguer, Emili Marín, Francesc Pérez Moragón i Antoni Furió.

→ Martínez compta fins a 112 publicacions generades entre el 1976 i el 1987 de temàtiques culturals, polítiques, sindicals, econòmiques, etnològiques, agrícoles o satíriques. Malgrat tot, el camp del valencianisme féu forat i produí una premsa indentitària que, en el cas de capçaleres com *EL TEMPS*, *Saó* (que compleix aquests dies el 40è aniversari) *Afers* o *l'Espill* han aconseguit sobreviure. En total, l'any 2014 encara hi havia actives 24 publicacions. La societat valenciana, però, no ha estat mai capaç de generar un diari en la pròpia llengua.

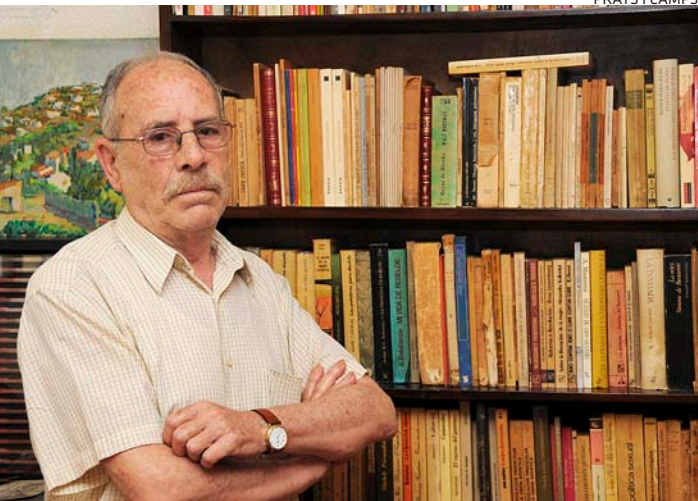
I la premsa que és capaç de generar és, en general, efímera i fluctuant. Segons les dades arreplegades per l'autor de *Premsa valencianista*, la meitat de les revistes analitzades (el 52,6%) tenen una eixida irregular al mercat. I els seus tiratges són molt reduïts, atès que la gran majoria d'aquestes publicacions no arriben ni als 1.000 exemplars. "Només unes quantes –aquelles que compten amb una certa infraestructura empresarial i aconsegueixen consolidar un públic fidel de subscriptors– superen els 5.000 exemplars", alerta Martínez en referència a capçaleres com

ara *EL TEMPS*, el còmic infantil *Camacuc* o la revista gratuïta del sindicat STE-PV *All-i-oli*. Molt poques publicacions, a més, podien permetre's el luxe de contractar periodistes i havien de sobreviure amb el voluntarisme dels promotors i col·laboradors. Tres quartes parts del total no superaren els cinc anys de vida. I, evidentment, el suport d'institucions públiques i privades té a veure amb la pervivència de moltes capçaleres de l'àmbit de la recerca, que no poden viure només de la venda ni de la publicitat.

El funcionament de la premsa valencianista, no cal insistir-hi, no ha estat el de la premsa en castellà al País Valencià. Quan ha existit publicitat es tractava d'aportacions militants, amb un volum modestíssim en comparació al maneig per la comunicació en la llengua de l'Estat. I moltes capçaleres viuen d'aportacions directes de socis, associacions, sindicats, partits polítics, col·lectius culturals. Es tracta d'un entorn comunicatiu de resistència, que ha hagut de suportar molts embats, com ara l'emblemàtica *Saó*, fruit de la convergència del cristianisme progressista i el nacionalisme d'esquerres. Així i tot, no han mancat projectes amb ambició i intencions professionals, com ara *València semanal* (120 números entre el 1977 i el 1980), una publicació amb el castellà com a llengua vehicular però que començà a emprar més el català a petició dels lectors, un referent informatiu de la Transició i una pedrera inesgotable de professionals (Ama-deu Fabregat, Pilar López, Miguel Àngel Villena, Rosa Solbes, Emili Piera, Emília Bolinches i moltes altres). Una escola de periodisme com ara la d'*EL TEMPS*, publicació escrita estrictament en català, d'abast de Països Catalans, i que va tenir a la seua redacció noms com els de Miquel Alberola, Adolf Beltran, Francesc Pérez Moragón, Vicent Partal, Ferran Torrent, Jordi Fortuny, Jordi Sebastià, Eduard Voltas, Joan Oleaque, Joan Marí, Assump-

LONGEVITAT. Capçaleres com *EL TEMPS*, *L'Espill*, *Afers* o *Saó* són excepcions al territori. Han aconseguit sobreviure primer a la repressió i després a les minses ajudes econòmiques per part de la Generalitat Valenciana.

ció Maresme, Salvador Cot, Enric Rimbau, o Francesc Viadel, i una llarguíssima nòmina encara més abundant pel que fa a les rúbriques i que ocupa una pàgina sencera del llibre de Martínez. L'any 2014 aquesta capçalera va celebrar el 30è aniversari.

Al llarg del País Valencià també hi ha hagut publicacions d'informació general d'abast comarcal reeixides com ara el veterà setmanari *Crònica* (Vall d'Albaida), *La Veu de Xàtiva*, *La Veu de Lliria*, *El poble* (Marina Alta), *l'Horta* i moltes més, però allà on la premsa valencianista s'ha fet forta ha estat en el camp cultural i en diferents àmbits territorials: *Daina*, *Trellat*, *Papers de la Costera*, *L'Aiguadolç*, *Cairell*, *Llombriu*, *L'Horabaixa*, *Caplletra*, *Caràcters* i unes altres han cobert el buit pel que fa al tractament de la cultura en la nostra llengua de la premsa convencional i han servit de difusió d'una literatura que al llarg del període estudiat i en les dècades posteriors s'ha sobreposat al menysteniment social i polític, a l'hostilitat de les institucions i, en general, a un entorn poc procliu a la producció literària en català. Marc Granell, Ramon Guillem, Enric Sòria, Joan Navarro i molts altres, escriptors i editors, han estat al capdavant d'aquestes iniciatives impagables, algunes de les quals continuen actives.

Un dels grans valors de les publicacions que han sobreviscut, com ara *Afers*, *L'Espill* o *Caràcters*, és la seua difusió en tot el domini lingüístic, la manera en què aborda temàtiques i preocupacions comunes tot posant en contacte intel·lectuals de País Valencià, Catalunya i les Illes. Tot plegat, un dels secrets de la vigència d'aquestes revistes.

Una bona tasca que també han tingut revistes de pensament com ara el mateix *L'Espill* (revista fundada per Joan Fuster), *Trellat* o *Afers* (vinculada a l'editorial de Vicent Olmos), amb →

DAMIÁN LLORENS/UNIVERSITAT JAUME I

PRATS I CAMPS

‘GENERALITAT’ VA SER “LA PRIMERA INICIATIVA PERIODÍSTICA INSTITUCIONAL DE LA DEMOCRÀCIA QUE APOSTÀ PER LES COMARQUES”

→ promotors i col·laboradors com Ernest Lluch, Manuel Ardit, Doro Balaguer, Alfons Cucó, Josep Iborra, Antoni Furió o Gustau Muñoz, entre molts altres.

La relació de mitjans de comunicació en la nostra llengua, fins arribar als 122 que estudia el llibre en època recent, es completa amb publicacions de partit, de sindicat o institucionals. La publicació amb la història més significativa (i il·lustrativa) és *Generalitat*, un periòdic quinzenal de la Diputació de València, durant el mandat de Manuel Girona, fundat l'any 1980 per impulsar el fet comarcal i la normalització lingüística. “*Generalitat* suposa la primera iniciativa periodística institucional de la democràcia que aposta seriosament per la vertebració comarcal”, apunta Martínez.

La revista, que separava de manera clara informació i opinió, no feia mai referència la terme “província de València”, una orientació que la posà en el punt de mira d'uns i d'altres. La UCD de Marco Molines atacà *Generalitat* amb denúncies tendencioses a la Secretaria d'Estat per a la Informació (SEI). I quan Francisco Blasco substituïa Girona en la presidència, la revista passa al calaix en benefici de *Plaça Major*, un butlletí institucional implacable. Era l'any 1984.

El purgatori perenne

Els anys de Govern socialista en la Generalitat Valenciana, entre el 1983 i el 1995, no serviren per articular un sistema mediàtic potent en la nostra llengua més enllà de la creació de RTVV. “La

mínima xarxa de revistes existents –*Saó* i *EL TEMPS* com a principals referents– són una gota d'aigua dins l'immens oceà de premsa en castellà tant diària com d'altres periodicitats. Les revistes en valencià sorgides entre el 1976 i el 1987 no han pogut igualar, ni tampoc superar, la influència de la premsa en castellà”, aclareix l'autor de *Prensa valencianista*.

Potser no hi havia demanda, brou social, però tampoc gaire èmfasi de les institucions per capgirar aquesta situació. Les coses, en tot cas, sempre poden empitjorar. Entre el 1986 i el 1995 el Consell va subvencionar els mitjans en català amb 102 milions de pessetes, 9,5 dels quals anaren a *Saó* i *EL TEMPS*. Amb l'arribada d'Eduardo Zaplana al poder, l'any 1995, aquesta aixeta fou tancada, fins a l'any 2005, en què l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL), recuperà les ajudes amb quantitats més aviat minses, uns 2.000 euros per mitjà. Segons les xifres del 2009, Catalunya dedica una quantitat 58 vegades superior a la valenciana a subvencionar els mitjans en llengua pròpia. Altrament, el País Basc (aportació 47 vegades superior al País Valencià) i una comunitat governada pel PP, Galícia (un pressupost 30 vegades més gran per a premsa autòctona que el valencià), eren més generoses amb les ajudes. Fins i tot Astúries hi va dedicar més diners que el País Valencià. El contrast amb els diners que la Generalitat Valenciana ha dedicat de manera directa i indirecta a la premsa en castellà és aclaparador.

Malgrat tot això, un periple històric que ha fluctuat entre un infern declarat i un purgatori perenne, desenes de publicacions han nascut i han mort o aconsegueixen mantenir-se i arribar els seus pocs o molts lectors, una existència entre la repressió i la resistència cultural, com diu el subtítol del llibre de Francesc Martínez. Però l'espai comunicatiu en català reclamat per estudiosos com Josep Gifreu està per construir. Un balanç que algú com l'estudiós i periodista haurà de fer d'ací unes dècades. ●

JOSEP M. SAGARRA
LA GRONA D'ESPINES
LA PERLA NEGRA
LA PRIMA DEL ROSER
34
20
Obra completa
J.M. Segarra
Volum 20
NOVETATS 3i4
Edicions Tres i Quatre / València
Pots seguir-nos a
Facebook i Twitter
Visita la nostra botiga virtual
en www.tresiquatre.com